
*Synodus provincialis extraordinaria secunda anno
1618* ¹⁾.

Den 2) 23^{en} Septembris is jungstgeholden synodus in Groningen op uytſchryvent ende bevel der E. E. heeren Gedeputeerden des collegii wederom vergaderdt unde nevens den E. E. heeren gedeputeerden, soo den vorigen synodo bygewesen, syn de volgende heeren van ſtadt Groningen und Ommelanden den synodo by tho wonen gecommitteert erschienen als:
die E. E. heeren borgermeesters JOHAN WYFFERINGE, JOHAN NORTHOORN;

1) „secunda anno 1618” YY heeft „secunda, quae est tertia anno 1618 celebrata et XXVI in ordine”.

2) „den” YY heeft: „Anno 1618 den” en plaatst daarvoor het randschrift: „Synodus extraordinaria secunda, celebrata revisionis et emendationis articulorum synodi superioris gratia.”

die E. E. und achtbare raetsheeren ROELOF WICHERINGE 1), ONNO BAUWENS unde de E. D. WINSHEMIUS;

voorts 2) de E. E. jonckeren REYNT ALBARDA opt Sandt, JULIUS MECKEMA, SIGER SIGERS, EDSAART CLANDT, REMDT JENSEMA, JOHAN DE MEPSCHE unde de E. E. D. SCHATO GOCKINGA, mit den E. WIARDO MEINARDI, secretario des collegii der E. E. heeren Gedeputeerden.

Desgelycken is oock D. D. GOMARUS opt versoeck des synodi gecompareert.

Sessio 1^a hora 2^a pomeridiana 23 Septembris.

1. *Voorstel der E. E. heeren tot resumptie der acten des voorgaenden synodi.* — Heeft D. D. WINSHEMIUS cortelyck wederhaelt und voorgesteld, hetgene soe in laestgehouden synodo aengaende synodum nationalem resolveert und van den deputatis synodi op den landtsdag remonstreert was, unde dat dewyle de Mogende heeren Staten deser provincien merckelycke swaricheyden in sodanige resolutien fonden, soo hebben hare Mogentheyden goetgevonden synodum wederom te convoceren und deselve resolutien ter presentie der gemelte heeren toe resumeren und daerop te resolveren, woe sulckes tot de meeste stichtinge der kercken, ruste ende eenicheydt in dese provincie sal mogen dienen.

2. *Of alle leden des vorigen synodi tegenwoordig waren.* — Heeft D. doctor gefraget, oft deselve personen, soo den vorigen synodo bygewonet und van denselvigen met genoegsame credentien van de respective classen verschenen und geaccepteert synd, nu wederom gecompareert waren conform de uytshryvinge der E. E. heeren Gedeputeerden des collegii. Waerop de praeses geandwoordt, dat dem alsoo sy, alleen absent te syn een persoon JOHANNES LUBBERTI, past. in Grypskercke, die syn absentie hebbe laten excuseren als wegen lyvesswackheydt niet te connen compareren.

3. *Rapport der voriger resolutien aengaende den synodum nationalem.* — Heeft D. praeses van die handelyngen des vorigen synodi, sooveel die aengaen synodum nationalem, folgende verclaringe gedaen, alsdat in synodo des Hooch Mogende heeren Staten Generael uytshryvinge und project sy gelesen und ten achterfolge desselvigen folgende resolutien genomen.

Van den vyf articulen der Remonstranten. — 1. Hadde synodus goetgevonden haer gevoelen van den vyf articulen, soo van den Remonstranten

1) Bij „Wicheringe” teekent ZZ aan: „N.B. Defuit”.

2) „Wicheringe—voorts”. Tusschen deze namen zijn in onzen cod. en ZZ ruimten opengelaten.

in de conferentie gestellet und gecontroverteert worden, te stellen, niet dat sulkes solde strecken tot eenig praejudicium des synodi nationalis, sonderen solde syn een getuygenisse van het gevoelen deses synodi over gemelte puncten, daermit niet alleen van den gecommiteerden int stuck der leere merckende de conscientien etwes toe nadeel der kercken in dese provincie mocht gehandelt worden, sonderen als des noodig und verheyst synde, die gecommiteerden tot beforderinge der waerheydt deses synodi advijs conden vertoonen, conform den gebruyck in der kercken Gods geobserveert, und dat synodus erachte, dat sulkes niet stryde tegen het intent der Hoog Mogenden Staten Generael, gelyck blyckt uyt voorgemelten harer Hoog Mogentheyden project, dat namentlyk van desen vyf puncten alsoo sal worden gehandelt, dat doch de suyverheydt der leere altijdt sal worden behouden.

*Van de generalia ende specialia gravamina ad nationalem synodum niet sonder consent der m. h. Staten deser provincie*¹⁾. — 2. Hebbe synodus die gestelte soo generalia als specialia gravamina twaer goetgefunden ad synodum nationalem te brengen, averst met deser conditien dat deselve den Mogenden Staten deser provincie eerst sullen bekentgemaekt werden, und daerop hare Mogentheyden consent und approbatie versocht worden, synde daermit deputati synodi belastet, und dat synodi meeninge niet geweest was, oock noch niet ware in deser saecken buyten kennisse ende believeen harer Mogentheyden het geryngste te handelen oft te attenteren.

4. *Antwoort D. D. GOCKINGAE, op het voorgaende drie poincten te bedyncken gevende.* — Op dit voorstel und verclaringe, by D. praeside gedaen, heeft de E. E. D. GOCKINGA wytloopig geantwoordet, insunderheydt dat die tegenwoordige heeren niet alleenlyck als gecommiteerden van Stadt unde Landt, sonderen mede als ledematen der Gereformeerden kercken compareerden, und dat hare E. E. eenig oogenmerck mede sy Godes eere unde de ruste und stichtinge syner kercken, und daerop in tegenwoordiger handelinge voor alles sullen letten. Voorts begeerde syne E. E., dat synodus op volgende drie puncten wolde letten, waervan dit syner E. E. gevoelen was.

1. *Dat het stellen des oordeels over de 5 articulen tot praejudicium synodi nat. ende tot opspraek der partien soude strecken*²⁾. — 1. Aengaende de resolutien, van synodo over die 5 articulen genomen, dat ofwel synodus van gemelten articulis, voor sooveel als die noch bekennet und geventileert waren, conde haer gevoelen geven, doch niet dienstig solde syn tot

1) „provincie” YY voegt daarbij „te senden”.

2) „strecken” YY heeft „strecken ende geduidet worden”.

befordering der gemeenen saecken und afweeringe¹⁾ der calumnien den gecommiteerden daarvan instructie te geven, als welckes niet alleen tot praëjudicium synodi nationalis solde strecken, sonderen oock den adversariis oorsaecke ende gelegentheyt geven de handelyngen des synodi nationalis te traduceren, alsdat sy, eer sy tot audientie gestellet, praëjudicio synodorum provincialium alreede veroordeelt worden.

Dat het versoecken eener kerckenordininge in den synodo nationali behoort nagelaten te worden. — 2. Was den besluyt by den Hoog Mogenden heeren Staten Generael over het holden synodi nationalis genomen entegen, dat men sodanige gravamina, als eenige van den laetsten synodo gestelt syn, solde tot kennisse und oordeel synodi nationalis brengen, dan aengaende het gravamen van de kerckenordininge hebben de standen deser provincie int consenteren synodi nationalis conditioneert und bedongen, dat van kerckenordining, daeraen men in dese provincie solde syn verbonden, in synodo nationali gantsch niet solde gehandelt ofte gedisputeert worden, warom synodus tot erholdinge van rust und eenicheydt in dese provincie oock mede te eviteren die calumnien, van den adversariis tot vercleynering des ministerii veelmaels uijtgestrooyt, als wan die predigers der overheyt sochten in haer ampt te grypen und derselven gerechticheydt und hoocheydt in dit stuck aen sich te trecken, behoorde dit gravamen gantschlycken uyt te laten.

Dat eenige andere gravamina hier connen afgedaen worden. — Voorts dewyle eenige andere gravamina sodanig syn, dat sy, daarvan genoegsaem blyck und specification gedaen synde, in dese provincie wel connen afgehandelt worden, derwegen onnoodig und tot vercleenering deser provincie was streckende deselve buyten deze provincie op synodo nationali tho oordeelen.

Dat wol den synodo tocoemt de persoonen te nomineren, maer den E. E. heeren de commissie ende credentzbrief te geven. — Eyntlyck aengaende die election und credentsbrief, van den synodo haren gecommiteerden midt tho deelen gestellet, stonde twaer die election und nomination der persoonen by den synodo, maer die commissie unde credentsbrief by de overheydt der provincie gegeven te worden, gelyck mede uyt den project der Hoog Mogende heeren Staten Generael was blyckende.

Concluderende dat derwegen noodig sy op dese drie puncten wat naerder te letten.

5. *Resolutien* 2). — Is goetgevonden dese drie puncten teen na het ander te resumeren.

1) Boven „afweeringe” staat met dezelfde hand „refutatie”.

2) „resolutien” YY heeft „resolutiones synodales”.

Opt 1^e punct, dat het speciaal oordeel over de 5 articulen sal nablyven. — Und aengaende het eerste punct volgende resolution eendrachtelyck genomen, dat die speciale uytdruckinge van het gevoelen deses synodi over die voorgemelte articulen gantsclyck sal nagelaten worden.

Commissie den gecommiteerden ad synodum nationalem over dit punct mede te geven. — Und den gecommiteerden ad synodum nationalem acte medegedeelt worden, dat sy geauthorizeert worden van desen synodo te handelen die vyf bekende puncten und die swaricheydt, daernyt resulterende, und te sien woe men mit ruste van der kercke (beholdende altyts die suyverheydt van der leere) deselve opt geboerlyckste solde konnen nederleggen. Ende sullen sy met behoorlycke und volcomen ondersoek alleen Godes woordt ende niet eenige andere schriften thoe richtsnoer nemen, waertho ende dat sy niet anders dan die eere Godes und rust van de kercken en sullen voor ooge hebben, sy behooren met eede verplicht te worden. Ende wat alsdan by die meeste stemmen voor goet gevonden sal werden, sal voor een synodael besluyt und regel by ons geholden und geaccepteert worden.

6. Is goetgevonden, dat die ander twee puncten in deliberatie genomen worden tot margen. Und is die vergaderinge wederomme gestemmet op 9 uren.

Sessio secunda hora 9 antemeridiana 24 Septembris.

1. *tVersoek der kerckenordining op den syn. natio. sal nablyven* 1). — Heeft D. D. WINSHEMUS den synodo te erkennen gegeven, dat aengaende het ander punct van den gravaminibus, dewyle versheyden gravamina und dyngen in denselven voorvallen, der tegenwoordigen meenige was, dat punctuelycken een gravamen naer het ander ponderiert ende daerop geresolveert worde, gelyck gescheen.

Und is met believen der E. E. heeren tegenwoordicheydt van synodo goetgevonden, dat gravamen 1um, voor soovele hetselvige handelt van der kerckenordining, soo int gemeyn als int particulier, wie und door wien de beroepinge der dienaren behooren te geschieden, ad synodum nationalem niet gebracht sonderen voorbygegaen werde, und synodus de stenden deser provincie die abusen und onordiningen, soo in dit stuck voorvallen, sal remonstreren und aenholden, dat hare Mogentheyden sulcke abusen met behoorlycken ernst begegene und goede ordre handthave thoe bevoorderinge und voortplantinge der reyner leere und meeste

1) YY voegt hier nog bij: „ende sullen d'abüsen, die int point van beroepinge moogen voorvallen, aan d'Ed. Moo. h. h. Staten deser provincie gemonstrieert worden”.

stichtinge der kercken Christi, waerin die tegenwoordig heere versocht syn haer beste te doen tallen tyden, und synodus het beste verhoopt.

2. *Gelyckformicheyt in ceremonien te versoecken.* -- Wat averst aenlangt die gelyckformicheyt in kerckelycken ceremonien te onderhouden, sal van den gecommiteerden op synodum nationalem voorgestellet und versocht worden, dat gelyck op het stuck van de leere also oock hierop gelettet worde, dat gelyckheydt und eenparicheydt in den dienst und feestdagen na gelegentheydt der plaetsen und meeste stichtinge mochte observiert worden.

3. *Eheordininge te versoecken sal nablyven.* — Gravamen 2um van de eheordining is geresolveert, dat mede sal uytgelaten worden, und die misbruycken und sonden, soo in den ehestandt hier thoe lande voorfallen, van den predigeren der classen den deputatis synodi und door dieselvige den E. E. heeren Gedeputeerden sullen bekendtgemaect worden, dat deselvige amptshalven daerinne doen na behooren.

4. *Maar sal deselve aen heeren deser provincie versocht worden.* — Wordt oock goetgevonden, dat men voortaan instantelycken aenholden sal, dat eene gewisse eheordining by den stenden deser provincie, waerna een yder sich hadde te reguleren, gestelt werde, gelyck sulckes in onse kerckenordiningen belovet is.

5. *Men sal ad synodum nationalem niet brengen de gravamina van den misbruycke der geestel. goeder, van den conventiculen der Papisten etc., van den liebieren ende legibus sumptuariis, maer wel vant dansen der lidtmaten.* — Is onnoodig und verachtsaem befonden volgende gravamina op synodum nationalem te brengen, als gravamen 3um van den misbruyck der geestlycken und kerckelycke goederen, gravamen 4um van de conventiculen der Papisten und Wederdooperen, gravamen 5um und 6um van den onbehoorlycken liebieren und legibus sumptuariis, sonderen dat deselve in dese provincie op behoorlycke plaetsen remonstreert unde decideert werden, uytbesondert wat gestellet is van den onbehoorlycken dantsen in den lidtmaten der Reformeerden gemeenten.

Is bestemmet 1) op drie uren namiddag wederom te vergaderen.

Sessio 3^a hora 3^a pomeridiana 24 Septembris.

1. *Particularia gravamina sal men ad syn. nationalem brengen.* — Syndt gravamina particularia revideert und alsooch noodig befonden, dat

1) „bestemmet” YY heeft „beslooten”.

deselve ad synodum nationalem gebracht und desselvigen advys daerop versocht worden.

2. *Credentibrief des synodi gelesen ende op sekere conditie geapprobeert.* — Aengaende dat derde punct van de credentien is de credentzbrief, van den synodo gestellet, voorgelesen und daerin eenige woorden verandert, und sooveel mogelyck den project der Hoog Mogenden heeren Staten Generael conformeert synde geapprobeert, doch mit dese conditie dat sodanige credentzbrief des synodi in synodo nationali niet overgelevert noch te voorschyn gebracht werde, idtsy dan dat die gecommiteerden yt d'ander provincien met dergelycke credentien van haren synodis instrueert syn und dieselvige den synodo nationali verthoonen.

3. *Wort gevraecht, 1. offer eenige meer gravamina waren, 2. of synodus aen den geeligeerden persoonen ad syno. nation. haer benoegen hadden.* — Is van den E. D. WINSHEMIO gevraegt: 1. of oock eenige andere soo generalia als particularia gravamina voor te stellen waren, waerop omvragc gedaen und niet ingebracht worden, soo noodig erachtet is boven die voorgemelte gravamina op synodum nationalem te brengen;

2. of de synodus aen den geeligeerden persoonen haer contentement hadden, waerop omgevraegt synde is geantwoordt, dat het synodus by voriger election uud nomination laet verblyven.

Is besloten margen op halfachten wederom te vergaderen.

Den 25^{en} Septembris is ultima sessio gehouden hora 8 antemeridiana.

1. *Voorstel van de saecke ARNOLDI HUBINGII 1) tot Wirdum om die te resumeren.* — Heeft de E. E. D. GOCKINGA proponeert, dat die sententie by synodo over de beroepinge, aen D. ARNOLDUM HUBINGIUM 1) tot Wierdum ergaen, erachtet wordt te strecken tot nadeel der collatoren und infringing harer gerechticheydt, derwegen op erforderung der landtsstenden (deeren sententie op den landtdag, over die voorgemelte sententie des synodi genomen, voorgelesen is) behoorde resumeert te worden. Is oock mede D. VERRUTIUS rentmeester compariert und verclarung gedaen, welkergestalt die beroeping aen D. ARNOLDUM HUBINGIUM 1) ergaen.

Is na erwegung der saecken van den E. D. WINSHEMIO voorgestellet, dat die volgende reden in des synodi resolution gestellet, daermit deselvige niet tot nadeel der collatoren mochten misdudet worden, dergestalt verandert worden, dat de E. E. heeren collatoren sullen versocht worden eenen pastoren aldaer (soo geen reconciliation 2) tussehen D. ARNOLDUM

1) „Hubingii” YY heeft „Houbingii”.

2) „reconciliation” verbeterd naar YY. Onze cod. en ZZ hebben „resolution”. ZZ teekent op den rand aan: „forta. reconciliation”.

und der gemeente kan gedrapen¹⁾ worden) te stellen, daer die gemeente mit reden niet op hebbe te praetenderen.

*Syn twee predigers na Wirdum gesonden*²⁾. — Is voor goet gefunden, dat uyt dosen middel twee predigers aen die caspelluyden toe Wirdum afgeveerdiget worden om thoe versoecken, oft D. HUBINGIUS und die caspelluyden solden connen reconcilieert worden, und daervan rapport doen aen die E. E. heeren Gedeputeerden des collegii. Und sind daertho gedeputeert D. ANDREAS STRATEMANNUS ende D. BERNHARDUS ANDREAE.

3. *Twee predigers versocht om op den synodum tot Delf te verschynen, maer om redenen geexcuseert.* — Is een missive van de classe Dordracena ad ministerium deser provincie gesonden und van D. praeside voorgelosen, daerin versocht wordt, dat uyt dese provincie mochten 2 predigers gesonden und volmachtiget worden om haren synodo, die den 8^{en} Octobris stilo novo binnen Delf sal gehalten worden, mede by te wonen om, gelyck te voren gedaen, goede correspondentie tusschen die kercken deser provincie und de hare te onderhouden.

Dewyle averst de tydt te cort is und dese synodus selvest doende is om praeparatie te maecken tot den synodum nationalem, is goetgefunden dat nomine hujus synodi aen den gemelten synodum in Delff geschreven werde, dat men om voorgemelte reden voor ditmael haer begeerte niet heeft connen voldoen.

4. *Wie den gecommiteerden ad synodum nationalem sullen volgen, soo eenige derselver door sieckte verhindert wierden.* — Is oock besloten, dat ingevalle van den gecommiteerden ad synodum nationalem yemants solde door lyvesswackheydt verhindert worden, dat hy niet conde vertrecken, denselven sullen succederen, die soo volgens de meeste stemmen hebben, als wegen die stadt und Oldampt D. BERNHARDUS THEODORICI, hebbende twee stemmen, D. UCHEMANNUS een stemme, D. WIGBOLDUS HOMERI acht stemmen; wegen die Omblanden D. BORGESIUS 5 stemmen, D. ANDREAS STRATEMANNUS 3 stemmen, D. BERNHARDUS ANDREAE 4 stemmen.

Und dewyle aengaende de olderlyngen soo van stadt als vant landt die meeste stemmen sich steecken, soo sindt opt nieu met de meeste stemmen gecoren om den gecorenen olderlyngen, soo die of een derselvigen door kranckheydt of andersins verhindert werde te trecken, sullen succederen, als wegen der stadt die E. E. WILHELM BARDA, vant landt de E. E. REINDT ALBARDA upt Sant.

1) „gedrapen” in alle codd. Zal moeten zijn: „getroffen” of iets dergelijks.

2) Op „gesonden” volgt in YY „omme onderlinge versoeeninge tusschen D. Houbingium pastoren und die caspelluiden van Wirdum the treffen, soe doenlick”.

[5] 1). Aldus is dese synodale handelynge geeyndiget und mit den gebede besloten, oock van allen aenwesenden h. broederen mit eygener handen ondergeschreven desen 25^{en} Septembris anno 1618.

CORNELIUS HILLENII, synodi praeses.

WOLFGANGUS AGRICOLA, assessor.

GEORGIUS PLACIUS, scriba.

HUBERTUS BRUCHERUS, p. in Haren.

E. HALBES, licentiaet 2), senior.

TITUS THEOBORI, p. in Slochteren.

REGNERUS WOLFII, p. in Weiwerdt.

JOACHIMUS ZORII, p. in Loppersum.

W. WALRAVIUS, p. in Westeremdden.

. JOHAN RUFFELARDT 3), senior.

ANDREAS STRATEMAN, p. in Suytwolda.

JOACHIMUS BORGESII, p. in W. Wydtwert.

JOHANNES SCHMALZII, p. in Tynallinga.

PETRUS CRUSII, p. in Saxumhuysen.

BERNHARDUS SAGITTARIUS, p. in Enerum.

BERNHARDUS ANDREAE, past. in Tesinga.

EVERHARDUS VALCKII, p. in Olde Nienhove.

STEPHANUS KHONII, p. in Bortange.

WIGBOLDUS HOMERUS, p. in Midtwolda.

JOHANNES LOLINGII, p. in Noortbroeck 4).